

Розділ перший

Наш вік по суті своїй трагічний, а тому за трагічний ми його не сприймаємо. Катаклізм уже стався, й посеред руїн ми починаємо знову будувати сякі-такі оселі, знову плекати сякі-такі надії. Важкувата це праця – в майбутнє немає гладкої дороги, та ми йдемо в обхід чи продираємося крізь перешкоди. Треба жити, хоч би скільки впало небес.

Приблизно така була позиція Констанс Чаттерлей. Війна розтрощила дах над її головою. І вона зрозуміла: вік живи, вік учися.

Вона вийшла заміж за Кліффорда Чаттерлея 1917 року, коли він на місяць прибув додому у відпустку. Це був їхній медовий місяць. Потім він повернувся до Фландрії, а через півроку його доправили назад в Англію мало не по шматках. Констанс, його дружина, мала тоді двадцять три роки, а він – двадцять дев'ять. Він несамовито тримався за життя. Тому не помер, а шматки, здається, знову зрослися до купи. Два роки ним опікувалися лікарі. Потім проголосили, що він здоровий і може знову повертатися до життя, одначе нижню частину його тіла від самого поперека назавжди спаралізувало.

Це сталося 1920-го. Вони, Кліффорд і Констанс, повернулися до його дому, до сімейного гнізда Регбі-хол. Його батько помер, і тепер Кліффорд став баронетом, сером Кліффордом Чаттерлеєм, а Констанс – леді Чаттерлей. Їм довелось утворити господарство і почати подружнє життя у доволі самотньому

домі Чаттерлеїв за досить незначних прибутків. У Кліффорда була сестра, та вона виїхала. Інших близьких родичів він не мав. Старший брат загинув на війні. Як довічний інвалід, знаючи, що ніколи не матиме дітей, Кліффорд повернувся до свого дому в задимлені центральні графства, щоб, поки можливо, жило ім'я Чаттерлеїв.

Він не почувався пригнічено. Пересувався в кріслі на колесах, а ще – в кріслі з невеликим моторчиком, що давало змогу повільно об'їжджати сад, бувати і в красивому сумовитому парку, яким у душі він пишався, хоча вдавав, начебто не вважає вартим уваги.

Він багато намучився, та здатність страждати до певної міри покинула його. Він і далі був на диво жвавий, бадьорий, можна сказати, навіть веселий, з рум'яним здоровим обличчям і блідо-голубими, зухвалими та розумними очима. Плечі мав широкі й міцні, руки – дуже міцні. Вбирався вишукано, носив розкішні краватки з Бонд-стріт. Одначе в погляді проступала осторога, легка байдужість каліки.

Він замалим не втратив життя, і те, що зосталось, здобуло для нього надзвичайну цінність. Радісний блиск очей виказував, як він пишається, що вижив після такого потрясіння. Та рани виявилися такі важкі, що в глибині його щось загинуло, частина почуттів зникла. Залишилась якась мертва порожнеча.

Його дружина Констанс на вигляд була рум'яна сільська дівчина з м'яким каштановим волоссям, дужим тілом і повільними рухами, сповненими надзвичайної енергії, її великі здивовані очі й ніжний лагідний голос, здавалося, говорили: вона щойно приїхала зі свого рідного села. Та все було зовсім не так. Її батько, старий сер Малкольм Рейд, – колись добре знаний живописець, член Академії мистецтв, а мати належала до освічених фабіанців у часи розквіту прерафаелітів. В оточенні художників та висококультурних соціалістів Констанс та її сестра Гільда діставали виховання, що його можна назвати естетично традиційним.

Їх возили в Париж, Флоренцію й Рим дихати повітрям мистецтва, а також у протилежному напрямку — в Гаагу й Берлін на великі соціалістичні конвенти, де промовці виступали всіма європейськими мовами, нікого цим не дивуючи.

Отож із раннього віку обидві дівчини геть не боялися ні мистецтва, ні ідеальної політики. Це становило їхню природну атмосферу. Вони були космополітки й провінціалки, поділяючи ту космополітичну провінційність мистецтва, що йде в парі з чистими соціальними ідеалами.

П'ятнадцятирічних, їх відправили до Дрездена, зокрема, навчатися музики. І там вони насолоджувалися життям. Вони вільно жили в студентській сім'ї, сперечалися з чоловіками на філософські, соціологічні та художні теми, були такі ж розумні, як і чоловіки, тільки кращі, бо — жінки. У супроводі міцних юнаків з гітарами — дрень-дрень — вони ходили до лісу. Вони співали, мов ті *wandervogel*^{*}, і були вільні. Вільні! Велике слово. У відкритому світі, у ранковому лісі, з хтивими горластими юнаками, могли робити що замнеться, а головне — говорити що заманеться. Саме розмова мала першочергове значення: пристрасний обмін словами. Любов відігравала роль незначного акомпанементу.

Обидві, Гільда і Констанс, скуштували любовощів іще до того, як їм виповнилося по вісімнадцять років. Юнаки, з якими вони вели такі пристрасні бесіди, які рвійно співали і так розкуто отаборювалися під деревами, звісно, прагнули любовного зв'язку. Дівчата трохи вагалися, одначе у ті часи про це так багато говорили, це здавалося так важливо. А чоловіки були такі смирні та спрагли. Чому ж дівчині не вчинити по-королівському і принести себе в дар?

Отож вони принесли себе в дар, кожна тому юнакові, з яким виникали найхитромудріші й найпотаємніші суперечки. Суперечки, дискусії — то було справжнє діло, а любовощі, плотський

* Співочий птах (нім.). — Тут і далі примітки перекладача.

зв'язок, здавалися примітивним атавізмом, засобом зняти напруження. Після того кожна з них уже не так кохала свого хлопця, навіть майже його ненавиділа, немовби той зазіхнув на її особистість чи внутрішню свободу. Звісно ж, для дівчини вся гідність і сенс життя полягали в досягненні абсолютної, довершеної, чистої й шляхетної свободи. Чого ще може прагнути дівчина? Позбутися старих, бридких зв'язків і залежності. І хоч можна було сентименталізувати ці справи сексу, вони залишалися найбільш застарілими, бридкими зв'язками й залежностями. Поети, що їх славили, здебільшого були чоловіки. Жінки завжди знали, що було щось краще, щось вище. А тепер вони знали це чіткіше, ніж будь-коли. Чудова чиста свобода жінки була явно прекрасніша за будь-яку фізичну любов. Єдина біда полягала в тому, що чоловіки в цьому сенсі були менш розвинені за жінок. Вони вимагали сексу, як собаки.

І жінці доводилось віддаватися. Чоловік — це немов голодне дитя. Жінка змушена була віддавати те, чого він хоче, інакше той, як дитя, міг заковерзувати чи кудись дременути, зіпсувавши чудові стосунки. Проте жінка могла віддаватися чоловікові, не віддаючи натомість свого внутрішнього вільного єства. Саме цієї обставини не достатньо враховували поети й охочі побалакати про секс. Жінка могла брати чоловіка, не віддаючи себе по-справжньому. Без сумніву, вона могла брати, не віддаючись у його владу. Вона навіть могла скористатися сексуальним зв'язком, щоб тримати чоловіка під своєю владою. Їй треба було тільки стримуватися під час статевого акту, дати чоловікові закінчити, випрацюватися, не доходючи самій до вершини втіхи, а потім можна було продовжити й насолодитися власним оргазмом і власною вершиною, в той час як чоловік був просто знаряддям.

Обидві сестри здобули любовний досвід іще до початку війни, коли їм довелося поквапитися додому. По-справжньому вони

закохувалися в юнака лише тоді, коли ставали дуже близькі словесно, тобто коли їх щиро починало цікавити спілкування. Дивовижний, глибокий, неймовірний трепет полягав у пристрасній розмові зі справді розумним хлоп'ягою, коли вони починали розмову заново день у день протягом місяців, аж до тієї миті... Цього вони ніколи не могли збагнути, аж доки воно ставалося! Райської обіцянки — ти матимеш чоловіка, з яким можна поговорити! — ніколи не промовлялося. Її втілювалося ще до того, коли можна було збагнути, що ж то за обіцянка.

І якщо після збудливої близькості цих живих дискусій, що просвітлювали душу, секс ставав більш-менш неминучий, то так і мало бути. Він означав кінець розділу. Це теж по-своєму розбурхувало: дивна тремтлива вібрація всередині тіла, фінальний спазм самоствердження, бентежний, немов останнє слово, і дуже схожий на рядок зірочок, що позначають кінець абзацу чи паузу в музичній темі.

Коли 1913-го дівчата приїхали додому на літні канікули — Гільді тоді виповнилося двадцять, а Конні — вісімнадцять років, — батько відразу помітив, що вони мають любовний досвід.

Як кажуть: «L'amour avait passé par là»*. Та він був досвідченою людиною і дав життю йти своїм шляхом. Стосовно ж матері, останні місяці життя нервово хворої, то вона хотіла тільки одного — щоб її дівчатка були «вільні» та «реалізували себе». Бо вона так і не змогла стати собою — їй це було заказано. Бог його знає, чому, адже вона мала власні прибутки і власний ритм життя. Вона обвинувачувала свого чоловіка. Та насправді то було якесь давнє враження, що вона його не змогла позбутися, ніби на її розум чи душу хтось тисне. До сера Малкольма, який дозволив нервовій дружині правити домом на власний розсуд, а сам жив своїм життям, воно не мало жодного стосунку.

* Тут пройшла любов (фр.).